

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р **Антония Михайлова Замбова-Петрова**, СУ „Св. Климент Охридски”

по конкурса за заемане на академичната длъжност **доцент** в СУ „Св. Климент Охридски” в област на висше образование **2. Хуманитарни науки**, професионално направление

2.1. Филология (Български език – Стилистика)

Данни за конкурса: Със заповед № РД 38-216 от 27.04.2023 г. на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски” съм определена за член на журито по конкурс за заемане на академичната длъжност **доцент** в СУ „Св. Климент Охридски” по професионално направление **2.1. Филология (Български език – Стилистика)**, обявен в ДВ, бр.24 от 17.03.2023 г., с единствен кандидат гл. асистент д-р Яна Любенова Сивилова. От представените документи и материали по процедурата се вижда, че гл.ас. д-р Яна Любенова Сивилова отговаря на минималните национални изисквания по чл. 2б, ал. 2 и 3 от ЗРАСРБ.

Данни за кандидата: Яна Сивилова е завършила НГДЕК „Константин-Кирил философ” в гр. София, което полага добра класическа основа за филологическото и образование. През 2001 г. получава магистърска степен в специалността „Славянска филология” на СУ „Св. Климент Охридски” с профил полски език и литература и професионална квалификация *филолог, учител по български език и литература*. От 2009 г. е Доктор по общо и сравнително езикознание с дисертация на тема: *Игри със значението – каламбур и абсурд*. След издържан конкурс през януари 2011г. постъпва първо като асистент, а от ноември същата година като главен асистент в Катедрата по български език на ФСлФ, СУ „Св. Климент Охридски”. Преди това е била хоноруван асистент към Катедрата по общо, индоевропейско и балканско езикознание на същия факултет, а също и във Философския факултет на СУ „Св. Климент Охридски”. Била е също така преводач в държавната администрация, в Министерството на младежта и спорта и в Агенция „Пътна инфраструктура. Изследователските и интереси са в областта на фразеологията, стилистиката, етимологията, съпоставителното езикознание и социолингвистиката. Във връзка с тях е била два пъти на специализация във Варшавския университет и на летен курс по полски език в Университета „Мария Склодовска-Кюри” в гр. Люблин. Участва с доклади в множество научни конференции у нас и в чужбина и в различни научни проекти. Владее няколко живи и мъртви езика (полски, английски, руски и др.), което улеснява етимологическите и сравнителните и изследвания.

Научни трудове и приноси

Д-р Яна Сивилова участва в конкурса за доцент с една монография, *Археология на фразата*, и 24 статии, публикувани в български и чуждестранни списания и сборници от национални и международни конференции. Повечето от тях фигурират в реферативния списък на НАЦИД, като 18 са авторски и 6 в съавторство с други учени. Четири статии са на английски език, а една на руски, което ги прави достъпни за международната научна общност. Десет от статиите са в полето на стилистиката, девет са свързани с етимологията и фразеологията, една е посветена на дефинирането на понятието *фразема*, две са в областта на фолклора и две разглеждат проблеми на ономастиката.

Основният труд, представен за конкурса, е монографията *Археология на фразата*, издадена от УИ „Св. Климент Охридски“ през 2022 година. Тя се състои от увод, четири глави и заключение, общо 257 стр. текст, 38 стр. библиография и индекс на изразите на български, който много улеснява читателя. Всяка от главите завършва с обобщение на тезите и наблюденията. В увода се представя темата и целта на работата – да се предложи цялостно изследване върху произхода на българските изрази. В него са включени широко използвани както разговорни и жаргонни фрази, така и изрази от книжната фразеология. Темата е актуална и интересна не само за специалистите, но и за широката публика, а задачите, които си поставя авторката, са амбициозни и сложни. Нещо, за което тя си дава сметка. В увода се прави и кратко описание на изследването.

В първата глава, *Измерения на фразата*, Яна Сивилова се заема с нелеката задача да разграничи основната си работна единица, *фраземата*, не само от ключови езиковедски понятия като дума, изречение или текст, но и от редица сродни паремийни жанрове като пословица, поговорка, лаф, сентенция, клише. В края на тази глава авторката дефинира основното понятие – *фраземата* – като разделно оформена, т.е. по-голяма от думата, възпроизводима единица с форма на словосъчетание или изречение, която има относителна структурна устойчивост и конвенционален характер. Като важни нейни признаци се посочват нерегулярността и рестриktivността, а също образността и ярката и експресивност. В тази глава авторката проявява широка библиографска осведоменост и умение да се фокусира, да отграничи и дефинира изследвания обект.

Във втората глава, *Историческа карта на фразата*, се разглеждат проблемите при изследването на произхода на българските фразеологизми и различните гледни точки към тях. Дискутирани са предимствата и недостатъците на лингвистичния, етнографския и фолклористичния подход не само у нас, но и в други славянски езици. Обръща се специално внимание на интернационалния пласт във фразеологията, водещ началото си от Античността и от библейския текст, както и на фразите, произхождащи от сюжети, приписвани на Езоп. Правят се обосновани хипотези за много по-древния източен произход на част от тези фразеологизми. Въз основа на няколко популярни възрожденски текста се изследват времето и пътищата на проникване на тези изрази в българския език.

Показана е сложността на проблема, но и изследователските възможности, които дава комбинацията между лингвистични и екстралингвистични методи и данни. И тук авторката демонстрира много добро познаване на източници от различни епохи и умения за анализ на процесите в диахрония.

Третата глава *Географска карта на фразата* разглежда основните влияния в българската фразеология, процесите на заемане, т.е. калкиране, на фразеологични единици от съседните (турски, гръцки) и водещите европейски езици (руски, френски, немски и английски). Тъй като калките са чужди структури, предадени с домашен езиков материал, тяхното изследване изисква прилагане на различни критерии. Авторката се спира на голям брой публикации на наши и чужди учени, очертавайки проблемите и трудностите, с които се сблъсква изследването на пътищата за калкиране на изрази. Важна крачка в тази насока се оказва сравняването на използваните изрази в преводи от периода на Възраждането с тези в български произведения от същия период. Анализът на различните източници показва, че равнището на фразеологията е по-пропускливо и неустойчиво от лексикалното. Авторката прави важния извод, че калкирането в областта на фразеологията е по-скоро правило, отколкото изключение и фразеологичната система на езика е много проницаема за чужди влияния. Според нея това се дължи на образността и подвижността на фразеологизмите, които лесно могат да бъдат адаптирани и присвоени от друга културна общност. На базата на богат материал от различни източници, включително собствени корпуси, Сивилова проследява начините, по които в българския език навлизат нови калкирани изрази от английски език, причините за бързото им разпространение под влияние на езиковата мода и за сравнително краткия им живот. В тази глава авторката прави важни и приносни съпоставки и сравнения и предлага убедителни изводи върху богатия материал, който изследва.

Четвъртата глава от изследването, *Жанрова карта на фразата*, е изцяло стилистична и представляваше най-голям интерес за мене. Тук Яна Сивилова прилага своите аналитични умения върху текстове от различни устни и писмени жанрове. Приносно значение има анализът и на ролята на фраземите в естествения диалог и полилог, основан на материал, ексцерпиран от корпуси с разговорна реч, както и на нейни собствени записи. Тя убедително илюстрира как устойчивите съчетания улесняват усилията и на говорещия, и на слушателя в интерпретацията на изказванията и полагането им в определена общностна перспектива. Фраземите утвърждават определени ценности, подпомагат оценката и осмислянето на казаното и в този смисъл изпълняват манипулативна функция. Особен интерес представлява изследването на функциите на фразеологизмите в такива формулни жанрове като прогнозата за времето. Яна Сивилова се спира на един интересен авторски подход за дешаблонизиране на този силно клиширан жанр чрез каламбури, буквализиране и пародирание на значението, игри на думи и др., които в края на краищата водят до създаване на нови клишета. Авторката обръща специално внимание на ключовата роля на фраземите в различни публицистични жанрове

и особено в твърдите и меките новини. В тях те изпълняват важни функции при имитацията на разговорни комуникативни стратегии, за привличане на читателското внимание и утвърждаване на популисткото говорене като ценност. Речта на популистите, в която фраземите заемат значително място, претендира за достъпност и солидарност и чрез тях предлага лесни решения, основани на традиционното мислене, на сложни съвременни обществени проблеми. Промоцирането от медиите на подобна реч налага мнението, че специализираните познания и компетентността могат да се заменят с *простото говорене*, в което често има повече агресия отколкото солидарност. Своите добре обосновани тези авторката уместно илюстрира с речевото поведение на Б. Борисов като премиер и отразяването му в медиите. Тя отделя внимание и на важната функция на фраземите като първичен жанр във фейлетона, където те се пародират, изопачават и трансформират, превръщайки се в сатирична културна рамка, която задава определен поглед към отклоняващото се поведение.

Много интересни и ценни са анализите на Сивилова на функциите на фраземите в различни художествени текстове. В поезията водещ похват е модифицирането, трансформирането на фраземите, чрез което от утвърдените, лексикализирани метафори се създават индивидуални авторски метафори, лесно разпознаваеми и възприемани от публиката. Устойчивите словосъчетания участват и в лирическият наратив като познати образи, които балансират патоса и създават иронична дистанция. В романа на М. Русков *Чамкория* пък авторката разглежда ролята на фразеологизмите при изграждането на сказ. От една страна, чрез тях в него се създава убедителна илюзия за устен разказ, а чрез съчетаването на различни идеологически клишета, от друга страна, речта на отделните идеологии се обезценява. По този начин според Сивилова изграденният като мозайка от кодове каламбурен език пародира големите разкази, а популистката идея за мъдростта на обикновения човек, макар и разколебана, остава най-устойчивата ценностна перспектива в романа. Разноречивото сказово изложение в него се налага като отказ от идеология и препятства всяка възможност за осмисляне и подреждане на света. В тази глава Яна Сивилова се доказва като задълбочен анализатор с богат практически опит, оригинални идеи и висока теоретична култура.

В заключението на книгата са пестеливо формулирани основните изводи от изследването, както и някои възможни насоки за бъдеща работа. Изключително богатата библиография илюстрира широката филологическа култура и ерудицията на авторката. Приложеният индекс на изследваните изрази на български език е много полезен за читателя и улеснява справките.

Монографията *Археология на фразата* е високо компетентен и професионален труд, който представя авторката си в най-добра светлина. В това свое изследване Яна Сивилова се доказва като опитен учен с широка филологическа култура, задълбочени познания и аналитични умения в областта на стилистиката, фразеологията, семантиката, етимологията, сравнителното езикознание, лексикологията и други. Във всяка глава от

книгата авторката ни поднася интересни факти и идеи, демонстрира отлично познаване на материала и литературата по изследваната проблематика и търси нови комплексни подходи, които дават най-добри резултати. Трудът е приносен в много области, но въпреки това се чете леко, тъй като стилът е достъпен, ясен и прецизен и увлича читателя.

Освен разгледания труд Яна Сивилова е представила за конкурса и 24 статии с разнообразна проблематика в областта на стилистиката, етимологията на фраземите, фолклористиката и ономастиката. От тях най-интересни за мене бяха първите десетина, които разглеждат стилистични проблеми, различни от изследваните в книгата. Статиите обогатяват представата за разностранните интереси и аналитичните умения на авторката. Част от тях, 2, 4, 9 от списъка с резюмета на публикациите, разглеждат манипулативните възможности на реторични похвати като реторичното доказателство и иронията. В статията *Реторическото доказателство* се разглежда манипулативната специфика на реторическите аргументи, основаващи се не на факти, а на утвърдени културни метафори, от които се извлича убедителност. Статията *Иронията като ехо* се спира на ролята на иронията като целенасочено повторение и изопачаване на чуждо изказване, като основно място се отделя на отхвърлянето на чуждата позиция чрез реторичната техника *reductio ad absurdum*. Друга статия *Чуждото слово в ироничното говорене* изследва техниките за формиране на втори план и подценяване на изходното изказване при иронично говорене в радио и телевизионни предавания и начините за формиране на негативна оценка. Други две статии са посветени на интерпретацията на пословиците и на използването на лични имена в тях. Разгледана е също ролята на фраземите в наратива и в някои формулни медийни жанрове, проблематика, която се дискутира и в книгата. Статиите *Символът на водата в разказа на М. Пенков „На изток от Запада“* и *Още веднъж върху Ерос, Танатос и Агапе* са високо квалифицирани примери за реторичен и културологичен анализ на проза. Всички разгледани статии представят авторката си като компетентен и ерудиран анализатор с широка теоретична култура и богат практически опит.

Яна Сивилова е представила 11 забелязани цитирания, от които едно в чуждестранно издание и една рецензия на монографията.

Приносите в трудовете на авторката са коректно, макар и доста пестеливо посочени.

Преподавателска дейност.

Гл. ас. Яна Сивилова е чела лекционни курсове по стилистика на студенти от специалността „Българска филология” и по общо езикознание на студенти от специалностите „Логопедия”, „Начална училищна педагогика” и „Предучилищна педагогика”. Водила е семинарни занятия по стилистика, лексикология, езикова култура, общо езикознание и общо и романско езикознание на студенти от различни специалности и факултети. Имам преки впечатления от работата и по лексикология и стилистика със студентите от специалността „Българска филология”. Тя ги поема в първи курс по

лексикология и определено успява да събуди интереса им към езиковедската проблематика. Остава за тях един от най-полезните и запомнящи се преподаватели и когато в четвърти курс започнат работа по стилистика все още имат необходимите базисни познания, въпреки голямото отстояние през годините на двата свързани курса. С широката си филологическа култура и професионален опит гл. ас. Яна Сивилова увлича студентите, предлага им разнообразна информация и полезни задачи и развива анализаторските им умения и езиков усет. Тя ги познава още от първи курс, следи развитието им и подпомага професионално им израстване. Затова е високо ценен преподавател, който се ползва с уважението на студентите.

В научния и професионален живот на Катедрата по български език гл. ас. д-р Яна Сивилова участва активно, взема отношение по обсъжданите проблеми и трудове и защитава добре мотивирани становища. Участва и в множество научни проекти.

Заключение

Както преподавателската работа, така и ценните научни приноси в монографията и многобройните публикации на кандидатката ми дават всички основания да гласувам положително и убедено да препоръчам на уважаемото жури да избере гл. ас. д-р Яна Любенова Сивилова на академичната длъжност „доцент” в СУ „Св. Климент Охридски” в областта на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология (Български език – Стилистика).